



KINDLUS MAKSUASJADES

Riigiprokuratuur
info@prokuratuur.ee

Meie 19.10.2015 nr 22

Kuriteoteade

Riigikogu liikme staatuse seaduse § 30 esimene lause näeb ette, et *Riigikogu liikmele hüvitatakse kuludokumentide alusel tööga seotud kulutused kuni 30% Riigikogu liikme ametipalgast Riigikogu juhatause kehtestatud korras.*

Riigikogu juhatause 2007. aasta 28. juuni otsuse nr 74 „Riigikogu liikme tööga seotud kulutuste hüvitamine“ punktis 3 on selgitatud, et *Sõidukulud on ühissõiduki (sh takso), kütuse-, parkimisteenus ja sõiduki üürikulud ja ühiselt tellitava transporditeenus kulud. Kapitalirendi makseid ei hüvitata. Otsuse punkti 12 kohaselt: Kuluna ei hüvitata vara soetamise kulusid.*

Viimasel ajal ajakirjandusväljaannetes ilmunud faktid viitavad sellele, et mõne Riigikogu liikme puhul on tekkinud kahtlus, et nad on taotlenud selliste kulutuste hüvitamist, mis ei ole seotud Riigikogu liikme tööga. Näiteks on palutud hüvitada sellise sõiduki liisingumakseid, mida ei kasuta Riigikogu liige ise, vaid hoopis tema abikaasa või laps. Samuti on viidatud juhtudele, kus taotletakse kütusekulu hüvitamist, kuid kütuse kogused on ebanõistlikult suured – võttes arvesse avaliku teabe Riigikogu liikme töögraafiku kohta (nt täiskogu ja komisjoni istungite järelevalvetuste ajad), on võimalik kontrollida, kui palju aega nõuab hüvitamisele kuulunud kütusekoguse läbisõit ning kas puht füüsiliselt on inimene suuteline sellist läbisõitu saavutama. Samuti vajaks lähemat uurimist juhtumid, kus on tangitud korraga nii bensiini kui diislikütust, korraga mitmes tanklas või lühikese aja jooksul eri Eesti paikades.

Eelpool viidatud Riigikogu juhatause otsuse punkti 15 kohaselt: *Kuludokumendil on vastavat kulu Riigikogu liikme tööga seostav märge, Riigikogu liikme allkiri ja kuupäev. Otsuse lisas toodud avalduse vormil on tekst: Palun mulle hüvitada tööga seotud kulutused lisatud kuludokumentide alusel. Eelnevast järeldub, et kulude hüvitamise taotluse esitamisel kinnitab Riigikogu liige oma allkirjaga, et tegemist on tema tööga seotud kuludega. Kui kinnitus ei vasta tõele (st kulud ei ole siiski Riigikogu liikme tööga seotud või tegemist on väljamaksega, mida kehtiva korra kohaselt ei tohi hüvitada), siis on meie hinnangul toime pandud karistusseadustiku § 209 lg-s 1 kirjeldatud kuriteo ehk kelmuse koosseis (Teisele isikule varalise kahju tekitamine tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise teel varalise kasu saamise eesmärgil).*

Arvestades, et tegu on avalikkuse jaoks olulise küsimusega ning esineb mitu KarS § 209 lg-s 2 nimetatud raskendavat asjaolud (teo on toime pannud ametiisik, võimalik et ka ametiisikute grupp ning kelmus on vähemalt osaliselt toimunud avalikkuse poole pöördudes), leiame, et tuleks alustada kriminaalmenetlust Riigikogu liikmete kuluhüvitiste osas toimunud võimalike seaduserikkumiste välja selgitamiseks. Kuna ajakirjanduses on välja toodud vaid üksikud juhtumid, leiame, et uurimisorgan peaks koostöös Riigikogu Kantseleiga (kaasates vajadusel ka Riigikont-

rolli) üle vaatama kõigi Riigikogu liikmete taotlused ja kontrollima nendes esitatud andmete õigsust.

Täiendavalt palume uurimise käigus välja selgitada, **kas autoliisingu kulude hüvitamine tervikuna on toimunud õiguspäraselt**. Eespool viidatud õigusaktides on rõhutatud, et hüvitatakse tööga seotud „kulutused“, vara soetamist ei hüvitata ja kapitalirendimakseid ei hüvitata. Selgusetuks jääb, kuidas tuleb tõlgendada mõisteid „soetamine“ ja „kapitalirent“ Riigikogu juhatuse otsuse tähenduses.

EML on seisukohal, et kuna tegemist on Eesti Vabariigi nimel kulude tegemisega, siis tuleks nende mõistete sisustamisel võtta aluseks riigieelarvet ja riigi raamatupidamist reguleerivad õigusaktid.

Riigieelarve seaduse (RES) § 60 lg 2 p 6 sätestab: *Kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti, on riigiasutusel keelatud: teha tehinguid kapitalirendi tingimustel, anda kontsessioone ja teha muid selliseid tehinguid, kui riigieelarvega ei ole selleks antud luba.*

RES § 77 lg 1 kohaselt koostatakse riigiraamatupidamiskohustuslaste majandusaasta aruanne ja riigi majandusaasta koondaruanne vastavalt raamatupidamise seadusele.

Raamatupidamise seaduse (RPS) § 36 lg 1 kohaselt: *Riigi ja riigiraamatupidamiskohustuslaste raamatupidamise ja finantsaruandluse korraldamiseks kehtestab valdkonna eest vastutav minister üldeeskirja, mis lähtub Eesti hea raamatupidamistava ja rahvusvaheliste avaliku sektori raamatupidamise standarditest ja on nendega kooskõlas ning mille kohane raamatupidamise ja finantsaruandluse korraldamine on riigiraamatupidamiskohustuslase ülesanne.* RPS § 36 lg 3 kohaselt: *Üldeeskiri selgitab ja täpsustab Eesti hea raamatupidamistava nõudeid riigi ja riigiraamatupidamiskohustuslaste suhtes ning on riigi kui terviku raamatupidamise sise-eeskirjaks käesoleva seaduse § 11 mõistes.*

Rahandusministri 11.12.2003 määruse nr 105 „Riigi raamatupidamise üldeeskiri“ (RT I, 21.11.2014, 20) § 1 lg 2 kohaselt: *Üldeeskiri lähtub Eesti heast raamatupidamistavast. Üldeeskirjas kirjeldatud arvestusmeetodid tulenevad «Raamatupidamise seadusest» ja Raamatupidamise Toimkonna juhenditest (edaspidi RTJ), samuti rahvusvahelistest avaliku sektori raamatupidamise standarditest (edaspidi IPSAS).*

Eeskirja § 36 lg 1 kohaselt: *Kapitalirendilepingutest tulenevate nõuete arvestamisel lähtutakse RTJ-st 9.* Eeskirja § 40 lg 1 kohaselt: *Materiaalse ja immateriaalse põhivara arvestuses lähtutakse RTJ-s 5 esitatud põhimõtetest.* Eeskirja § 48 lg 1 kohaselt: *Kohustuste kajastamisel lähtutakse RTJ 3, RTJ 8 ja RTJ 9 kirjeldatud põhimõtetest.* Eeskirja § 48 lg 10 sätestab: *Rentide klassifitseerimisel kapitali- ja kasutusrentideks loevad avaliku sektori üksused, kelle põhieesmärgiks ei ole omanikule kasumi teenimine, kapitalirendile viitavaks kriteeriumiks ka vastavuses IPSAS 13 (Leases) §-ga 15 olukordi, kus renditavat vara pole võimalik kergesti asendada teise varaga.*

Raamatupidamise Toimkonna 30.12.2011 otsusega nr 1 (RT III, 10.01.2012, 5) on muu hulgas kinnitatud juhend RTJ 9 „Rendiarvestus“. Juhendi punktid 7-15 reguleerivad põhimõtteid, mille alusel tuleb kvalifitseerida rendisuhet kapitali- või kasutusrendiks:

7. Rendilepingut loetakse kapitalirendiks juhul, kui kõik olulised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved kanduvad üle rentnikule; vastasel juhul loetakse rendilepingut kasutusrendiks. (SME IFRS 20.4).

8. Käesoleva juhendi kohaselt klassifitseeritakse kõik rendilepingud kas kasutus- või kapitalirendiks. Rentide klassifitseerimisel on määravaks kriteeriumiks asjaolu, kui suures ulatuses kannab renditud vara omandiga seonduvaid riske ja hüvesid rendileandja või rentnik.

9. Renditava varaga seonduvad riskid hõlmavad muuhulgas võimalikke kahjusid vara kasutamata tootmisvõimsusest või kasutuskõlbmatuks muutumisest ning vara kasutamist mõjutavast majanduskeskkonnast tulenevaid riske. Renditava varaga seonduvad hüved hõlmavad eeldatavat tulu teenimist vara majandusliku eluea jooksul, vara väärtuse kasvu ja kasumit vara müügist.

10. Kuna rendileandja ja rentniku vaheline tehing põhineb rendilepingul, mis on siduv mõlemale osapoolle, siis tavaliselt liigitavad lepingu mõlemad osapooled rendilepinguid ühesuguselt. Samas tulenevalt asjaolust, et tehingu osapooled tuginevad rendilepingute klassifitseerimisel erinevatele hinnangutele, võib teatud olukordades juhtuda, et rendileandja ja rentnik liigitavad sama rendilepingut erinevalt.

11. Rendilepingu klassifitseerimine kapitali- või kasutusrendiks sõltub tehingu sisust, mitte lepingu juriidilisest vormist. Rendilepinguid, mis vastavad käesoleva juhendi kohaselt kapitalirendi kriteeriumitele, kajastatakse raamatupidamises ja aruannetes kui kapitalirendilepinguid, hoolimata asjaolust, et juriidiliselt või vormiliselt võidakse neid nimetada kasutusrendilepinguteks. (SME IFRS 20.5).

12. *Alljärgnevad kriteeriumid viitavad üldjuhul olukordadele, kus põhilised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved kanduvad üle rentnikule, mistõttu rendilepingut loetakse kapitalirendiks (SME IFRS 20.5):*

(a) renditava vara omandiõigus läheb rendiperioodi lõpuks üle rentnikule;

(b) rentnikul on optsioon osta renditavat vara hinna eest, mis on eeldatavasti oluliselt madalam selle vara õiglasest väärtusest optsiooni realiseerimise kuupäeval ning rendi jõustumise hetkel on piisavalt kindel, et rentnik seda optsiooni kasutab;

(c) lepinguperiood katab suure osa (üle 75%) renditava vara majanduslikust elueast, isegi kui omandiõigus ei lähe üle;

(d) rendi jõustumise hetkel on rendimaksete miinimumsumma nüüdisväärtus peaaegu sama suur (üle 90%) kui renditava vara õiglane väärtus; ja

(e) renditud vara on niivõrd spetsiifiline, et ainult rentnik saab seda ilma suuremate modifikatsioonideta kasutada, mistõttu on tõenäoline rendilepingu pikendamine nii, et see katab suure osa vara majanduslikust elueast.

13. Alljärgnevad on näited olukordadest, mis koos või eraldi võivad samuti tingida rendi liigitamise kapitalirendiks (SME IFRS 20.6):

(a) kui rendi katkestamisel rentniku poolt kannab rendileandjale katkestamisest tulenevad kahjud rentnik;

(b) renditava vara jääkväärtuse õiglase väärtuse muutusest tingitud kasumid ja kahjumid võtab enda kanda rentnik (näiteks vähendatakse rendimakset rendiperioodi lõpus vara müügist saadavate sissetulekute võrra); ja

(c) rentnikul on võimalus renti rendiperioodile järgnevaiks perioodiks pikendada turul kehtivatest rendihindadest tunduvalt madalama hinnaga.

14. Üldjuhul viitab juba vähemalt ühe paragrahvides 12–13 loetletud olukorra esinemine asjaolule, et põhilised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved on kandunud üle rentnikule, mistõttu tegemist on kapitalirendiga. Samas tuleb rendi klassifitseerimisel võtta arvesse kõiki rendilepingust tulenevaid riske ja hüvesid ning mõningatel juhtudel ei pruugi põhilised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved rentnikule üle kanduda, kuigi mõni paragrahvides 12–13 loetletud tingimustest on täidetud. Näiteks olukorras, kus lepinguperiood katab suure osa renditava vara majanduslikust elueast, kuid valdav osa rendimaksetest on tingimuslikud (sõltudes näiteks renditava varaga seotud käibest), kannab rendileandja endiselt põhilisi vara omandiga seonduvaid riske ja hüvesid, mistõttu rendileping klassifitseerub kasutusrendiks. (SME IFRS 20.7).

15. Rent klassifitseeritakse rendi jõustumisel. Kui rendileandja ja rentnik lepivad hiljem kokku rendi tingimuste muutmises (mis ei ole lihtsalt rendilepingu pikendamine), nii et muutunud tingimuste kohaselt oleks renti lepingu esialgsel jõustumisel klassifitseeritud teisiti, loetakse muudetud lepingut uueks lepinguks. Muutused hinnangutes (näiteks muutused hinnangutes majandusliku eluea pikkuse või renditud vara jääkväärtuse kohta) ja asjaoludes (näiteks rentnikupoolne lepingu mittetäitmine) ei anna alust rendi

ümbertõlgitamiseks raamatupidamisarvestuses. (SME IFRS 20.8).

Meile teadaolevalt vastab enamik Riigikogu liikmetele hüvitatud autoliisingu kulused juhendi punkti 12 alapunkti „b“ tingimusele (turuhinnast soodsama hinnaga väljaostu õigus), millest võib järeldada, et tegemist on riigi raamatupidamist reguleerivate õigusaktide mõttes **kapitalirendiga**.

See omakorda tähendab, et liisinguarvete hüvitamisel ja raamatupidamises kajastamisel on rikutud nii riigieelarve seaduse § 60 kui ka Riigikogu liikme staatuse seaduse § 30 nõudeid. Riigikogu liikmete liisitud autod oleks tulnud arvele võtta riigivarana ning liisingumaksud kajastada võlakohustusena. Pärast Riigikogu liikme volituste lõppemist oleks autod tulnud üle anda pädevale riigiasutusele, kes korraldaks nende autode edasise kasutuse või võõrandamise vastavalt riigivaraseaduse sätetele. Kuna teadaolevalt ei ole ühegi Riigikogu liikme kasutuses olnud liisinguauto puhul niimoodi käitunud, võib asjaomaste ametnike käitumises esineda kas kelmuse (KarS § 209) või omastamise (KarS § 201) tunnused.

Eelnevast tulenevalt on Eesti Maksumaksjate Liit seisukohal, et esineb tungiv vajadus alustada kriminaalmenetlus, mille käigus üle vaadata ja anda õiguslik hinnang kogu senisele Riigikogu liikmete kuluhüvitiste väljamaksmise praktikale.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalallkirjaga/
Jüri Allikalt
Juhatuse esimees